(Nro. 49.)

ROZMAITOŚCI.

We Wtorek Nro. 25. 2. Marca 1819.

O stosunkach towarzyskich w Zieduoczonych stanach Ameryki północney.

(Z niemieckiego pisma czasowego: Conversationsblatt.)

Teraznieyszy stan Ameryki północney, podaie człowiekowi myślącemu obraz uwagi godny. Pomimo nayrozmaitszych kształtów wiary, obyczaiów, zwyczaiów politycznych, i stosunków ekonomicznych, panuie naywiększa, iaka tylko bydź może iedność w społeczeństwie obywatelskiem, a szczegołowe roszczenia osób poiedyńczych, ustępuią tam bardziey niż gdziekolwiek, bądź powszechnym celom ludzkości. Bogactwa nie nadaią tam prawa do piastowania urzędów publicznych, przynosząc iedynie korzyść przyiemnego i wygodnego życia, z drugiey zaś strony życie w oboiętności polityczney wzgardzone iest w oczach większości Ludu. Tego tylko uznaią za istnącego w obywatelstwie, czyie wyznaczuie polityczne hołduie iakiemu stronnictwu; a co większa, do osiągnienia wpływu publicznego, uważaią bogactwo raczey za przeszkodę; bogactwo bowiem iedna sobie często kroć stronników, a tak można łatwo stać się Głową stronnictwa, nie łącząc się nawet do żadnego.

Religiia. Rożnica wyznania nie nadaie żadnych prerogatyw. Wszelka różnica stanów i wyznania niknie w zgodności powszechnych praw kraiowych. W nowym Yorku iest 17 religii, a między temi nie ma żadney panuiącey.

Stany. Każdy, kto osiadł w Ziednoczonych Stanach, ma równe prawa do wszelkich sposobów zarobkowania, i otwarte pole do handlu każdego rodzaiu. Duchowieństwo posiada szacunek, odprawia obrządki swoie nie przeszkadzaiąc iedno drugiemu; nie znana iest gorliwość kacerska nie znana i żądza nawracania. Nie ma włściwego stanu uczonych; — wyiąwszy osób niewiele, nikt niezatrudnia się wyłącznie naukami, iako sposobem zarobkowym, co więc wychodzi na swiat iest własnem. Z literatury zagraniczney przenoszą Angielską, a czytanie dzieł Angielskich iest modą. Handel książkami dosiadł iuż był takiego stopnia wzrostu, że można było odprawiać na nie iarmarki, które atoli przez przedrukowanie dzieł bez należytego wyboru, w krótce ustały z niemałym uszczerbkiem Księgarzy.

Stosunki między Panem a sługą, wspieraią się na samych tylko zobowiązaniach a mianowicie ze strony Pana: na płaceniu za usługi i pracę zaś ze strony sługi: na czynności, Inne pierwszeństwo Pana utrzymuiącego sługi, nie znayduie mieysca.

Stosunki małżeńskie nie stanowią żadnego prawa pierwszeństwa do bogactw lub godności; zniesiono bowiem prawo pierworodztwa, a tak zaraz po smierci właściciela, dzieli się znaczny maiątek pomiędzy kilka osob, a tym sposobem nikną wszelkie roszczenia osób poiedynczych do samocenności.

Małżeństwa koiarzą się wcześnie, młody bowiem męszczyzna prędko stawi się w stanie wyżywienia swoiey rodziny; przeto też bezżennych mało poważaią. Z przyczyny rozkrzewioney powszechnie zamożności, rzadko koiarzą się małżeństwa dla samych interessów pieniężnych.

Nienawiść narodowa wyklęta z Państw północno-Ameryhańskich. Francuzi, Anglicy, i nayrozmaitsze Narody, żyią obok siebie w nienadwerężoney spokoyności i zgodzie; Wiadomey zaś wszędzie wyniosłości narodowey żaden rozumny człowiek nie będzie cechował piątnem narodowey prożnoności; Okazuie się ona wszędzie, równie w pożyciu towarzyskiem, iak w książkach i w gazetach.

Do podsycania narodowey wyniosłości wiele przyczyniaią się gazety. Tych w samym Marylandzie wychodzi 18. z których iest 10. demokratycznyzh, a 5. federalistycznych. W Baltimorze wychodzi gazet 15, w Nowym Yorku 17. Gazety te podaią także wiadomości o naynowszych płodach literatury Angielskiey, Francuzkiey i Włoskiey. Niema prawie wsi, któraby nie utrzymywała dwóch gazet, a pewna, że w całey unii

każdego tygodnia wychodzi 300,000 pism czasowych różnego rodzaiu,

Maiętni żyią niemal równie, lecz nie ze wszystkiem tak swietnie, iak w Europie; za mnieysze wydatki, maią tam większe wygody, W Nowym Yorku i Filadelflii, dwóch nayludnieyszych i naybogatszych miastach Związku znaydzie się naywięcey 12, rodzin, które wydaią rocznie więcey, niż 20,000 dolarów. W obn tych miastach żyie blisko 50 rodzin, wydaiących rocznie 12 do 16,000 dolarów, 150. wydaiących 6 — do 12,000 dolarow 1000 wydaiacych 3 do 6000 dolarów, zaś 3000 wydaiących na rok 1500 do 3000 dolarów; ostatnia ilość pieniężna wystarcza dla niezbyt liczney familii na wszystko czego tylko do wygodnego życia bez przesady zażądać można. Rzemieslnicy zyskuią rocznie do 1300 dolarów; krawcy, mularze, i cieśle zarabiią na dzień po 1 do 1 1/2 dolara, które wystarczaią, na życie, zwłaszcza w kraiu, gdzie 100 funtów Angielskich wołowiny, 12 dolarów kosztuią; 128 sześciobocznych stóp drzewa, kosztuie srednią ceną 8. dolarów. — Prezydent Ziednoczonych Stanów pobiera wymierzoney pensyi roczney 25 tysięcy dolarów.

Obyczaie, zwyczaie, i sposób życia po wśiach, mało różnią się od mieyskich, a to pochodzi z tak wielkiey mieszaniny wszelkich, iakie tylko bydź mogą ziomectw i stanów. Kuchnie Francuzkie, Holenderskie, Angielskie i Niemieckie są we zwyczaiu, z tą tylko różnicą, że czém dalej od miast stołecznych, tem taniey żyć można.

Teatr, tańce i muzyka są celnieyszemi rozrywkami po miastach portowych; Fortepiany znayduią się wszędzie, naycelnieyszem zaś zródłem rozrywki, są grona rodzinne. Opery włoskiey i teatru Francuzkiego niema w całey Ameryce północney. Teatr w Nowym Yorkn mieści do 2500 widzów, z obcych Narodów znayduią się po wsiach szczególniey Niemcy i Francuzi. Kraiowcy są bardzo gościnni; Na schadzkach przyiacielskich, zmieniaią się nayrozlicznieysze życia sposoby, w powszechnę harmoniię szczerości.

Do tych powszechnych widoków przyłączamy uwagi dwóch cudzoziemców, którzy niedawno zwiedzili te kraie. Pierwszy Pan Bradbury, Anglik, swiadczy, że w Ziednoczonych stanach, odbył 1000 mil drogi, niedoznawszy naymnieyszey niegrzeczności albo urazy; co tem bardziey zasługuie na wiarę, ponieważ Anglik to zaświadcza. Ma on atoli przyczynę zachwalać gościnność tameczną, odbywszy bowiem do 2000 mil Angielskich podróży przez mało zaludnione części tych Kraiow, gdzie nawet ani domów gościnnych nie napotykał, nie cierpiał przecież niedostatku, a co większa, Obywatele tameczni w przyiymowaniu go prawdziwe czynili ofiary. Ile razy udawał się do nich, nigdy nadaremnie, nayczęściey zaś wzbraniano się nawet przyiymować wynagrodzenia, które ofiarował. „A przecież mówi P. Bradbury poważyli się niewdzięczni, rzucać nayczernieysze potwarze, w nagrodę ludzkości doznaney w Ziednoczonych stanach Ameryki północney.“ Podróżny ten wzmiankuie, że w kraiach położonych ku Zachodowi, znachodził drzwi po naywiększey części bez zamków i zasuwek, więźienia zaś pustoszałe. O co za Kray szczęśliwy! Pan Birbek posiadacz włości w Anglii, zwiedziwszy Kray Illinois, potwierdza toż samo, po naywiększy części. Wspomina ón o towarzyskiey oświacie smych nawet w oddaleniu od miast żyiących mieszkańców, a między innemi, tak się wyraża: „Wczasie podróży na„szey z „Norfolku po nad brzegi Wirgi„nii, w pośród gór Alleghanskich, ani na „chwilę nie spostrzegliśmy braku obyczayności „i towarzyskiego poloru. Wykwintność rza„dsza iest tam niż n nas, lecz nie mniey rzad„kiemi są pospolitość, lub ciemne prostactwo. „Co się tycze dobrego tonu i wychowania, „każda klassa stoi tam na wyższym stopniu, „niż w Anglii. Nie znaią tam także za„zdrości i podeyrzliwości przeciwko cudzo„ziemcóm“.

Autor zachwala szczególniey, grzeczność i uprzeymość płci piękney, iey obyczaie niewymuszone i wesełe, iey żywe i dowćipne zabawy, i iey wartość szacunku w stosunkach panienek, małżonek i córek. Naywiększa część mieszkańców pochodzi od Anglików, dla tego też po naywiększey części panuią: Angielski sposób pożycia, zwyczaie, i obyczaie, a z tąd można sobie obiaśnić rozkrzewioną tam skłonność do literatury Angielskiey. Osadnicy w Nowey Anglii byli po naywiększey części Anglikami; w Massachussets iest osada Irlandzka, w New-Hampshire znayduie się nieco Szkotów i Irlandczyków.

O mieyscach zamieszkanych przez immigrantów, podaie nan P. Birbek wykaz następuiący: W Nowey Anglii naywięcey Anglików w Massachnssets, osada Irlandzka, w New-Hampshire, nieco Szkotów i Irlandczyków; w Nowym Yorku, Niemcy Ho-

lendrzy, Francuzi Protestańci (w State Island) i Szkoty. W Pensylwanii, Niemcy Holendrzy, Irlandczyki, Szkoty i Szwedzi; w New-Jersey, Niemcy, Holendrzy, Szkoty; w New-Rochelle, Francuźi protesanci; W Karolinie Irlandczyki, Szwedy; w New-Hampshire, Szkoty, w Karolinie północney Szkoty; w Indyianie, Szwaycarowie. Z resztą Irlandczyki znayduią się rozsypani wszędzie po Kraiach Ziednoczonych Stanów.

Widziemy z tego wykazu, że w Pensylwanii, i Nowym Jorku naywiąkszy iest napływ obcych osadników.

P. Birkbek twierdźi, że nowe ku zachodowi położone Kraie połnocno Amerykańskie zaludniaią się nadzwyżkiem ludności że wszystkich innych Krajów.

Żywioły tak różnorodne połączyć w ieden charakter Narodowy, iest rzeczą tem trudnieyszą, kiedy zważemy że właśnie w okolicach głównych znayduią się nayrożnieysze charaktery Narodowe, iako to: Niemcy, Anglicy, Holendry, Francuźi i kraiowcy; i że osady poprzedzielaue są strefami niezamieszkanemi a miasta bardzo daleko iedno od drugiego położone.

Jak zaymuiącym iest to widokiem dla myślącego, gdy odprawiaiąc podroż przez Kraie Ziednoczonych Stanów ma przed oczyma, nayżywszy obraz, wszystkich stopni cywilizacyi ludzkiey od pierwiastkowego iey rozwiiania się, aż do nayzupełnieyszego polorn w miastach stółecznych.

Lecz niemniey w naywyższym stopniu interesuiącą dla dzieiów rodu ludzkiego, iest droga nazad z miast stołecznych do okolic odległych; przechodząc od wygod zamożności czyli raczey bogactwa miast wielkich i zaludnionych, aż do przestaiącey na małem oszczędności chatki mizerney; od poloru towarzyskiego, do pierwiastkowych tonów stanu natury! A wszędzie pomimo nay ozlicznieyszych kształtów, panuie ieden tylko charakter główny, wszędzie zgadzaią się te kształty w głównych korzyściach swoich; a ztąd iednakie prawa, i iednaki zarząd, przy nayróżnieyszych widokach i właściwościach.

Język Angielski, bez różnicy dialektu iest panuiącym, wszelako zabawy narodowe Angielskie iako to szermierstwa na kułaki, walki kogutów i byków, nie wzmogły się w Ziednoczonych stanach pełnocno - Amerykańskich. Polowanie iest ulubioną rozrywką, wolną dla każdego; za iey pomocą iuż w młodym wieku doskonalą się myśliwi; a z tych w czasie woyny staią się wolni strzelcy. Schadzki przyiacielskie nakształt Londyńskich, wzmagaią się co raz bardźiey. Spraszaią bowiem tyle znaiomych osob razem, że aż ścisk bywa w pokoiach. Pewien Irlandczyk wyraził się trafnie otym nieprzyiemnym zwyczaiu, mowiąc. „Ten pokóy iest tyle a nawet i więcey napełniony, ludźmi aniżeli ich obiąć potrafi.„

Palenie i żucie tutionu iest powszechnie w zwyczaiu, nawet w naylepszych towarzystwach, i w obecności płci piękney. Jenerał Morris powrociwszy z Europy (pisze P. Birbek) zapytany od kilku Amerykanów, (którzy go między tumany dymów cygarowych wzięli; czyli też w Europie także tak mocno kurzą? odpowiedział im tonem poważnym: „Moi Panowie, ludźie dobrego tonu nie kurzą w żadnym Kraiu.„

Duch handlowy rozkrzewiony iest powszechnie: żołnierze morscy i lądowi, a nawet Duchowni, bawią się kupiectwem. Zbytek po miastach stołecznych, zaiął więc mieysce ograniczaiącey się oszczędności; a lubo także i tam zdarzaią się częste bankructwa, (czego naywiększą przyczyną bywa, że ludzie maiętni wiele rąk zatrudniaią, i wielu wspólników handlu utrzymuią) wszelako powszechne, kwitnienie na tem nie traci, ponieważ niezawisło od bogactwa osób poiedynczych w Ziednoczonych Stanach.

Do tych obrazów załączamy ieszcze następuiący wypis z donieśień iednego z naynowszych podróżnych: Postać zewnętrzna miast iest wszędzie iednaka, domy wszystkie z cegieł, ulice bardzo szerokie i równe. drogi brukowane, przyozdabiane topolami sadzonemi rzędem, lub też mieyscami w grupy, Ponieważ wszystko trudni się handlem, przeto widać tam mnóstwo sklepów kupieckich; Fiakrów zaś i powozów naiemnych od wygody, tak mało, iak poiazdów do zbytku służących.

Wszystko zgoła odpowiada bardziey pożytkowi niż sztuce; samo nawet pomieszkanie Madissona ostatniego Prezydenta, Ziednoczonych Stanów, odznacza się od innych iedynie portalem o czterech gustownych słupach; zresztą iest małym za drzewami ukrytym o iednem piętrze. Właściciel domu tego zdaie się na pierwszy rzut oka bydź mężem ponurym i surowym, w obcowaniu atoli staie się przyiemnym i zaymuiącym; nawyknienie do ustawicznego myślenia, wyrył w rysach twarzy iego ów wyraz ponurości; ma on lat 64.

Gdy podczas Kongressu Naczelnicy różnych pokoleń Indyiskich przybywaią do Was-

syngtonu; Rząd wysyła im na granicę powozy i suknie, aby mogli stawić się u Prezydenta. Przybywaią oni zazwyczay z żonami swoiemi. Płeć piękna postępuie sobie bez wszelkiego przymusu. Tak w teatrze Baltymorskim pousiadały sobie między Aktami na galeryach łożowych, obrociwszy się tyłem do Publiczności. W naśladowaniu zjawisk natury, niewiele sobie zadawano pracy; tak n. p. do udania grzmotu używano bębna. Ten sam podróżny wspomina o balu, na którym był w Nowym Orleanie. Znaydowało się tam około 60 Dam, wszystkie w sukni białey z takowąż rożą we włosach. Bal rozpoczęto o godzinie 8mey wieczorem, a skonczono o 3ciey po czem płeć piękna wytańczywszy się do upadłego, musiała iśdź pieszo do domu: poiazdow bowiem nie używaią.

W Charlstownie są ulice bardzo piękne i szerokie, lecz nie ma brukowanych scieżek dla chodzących pieszo. Wszystkie składy kupieckie ponapełniane są towarami Europeyskiemi. Domy wyszczególniaią się pięknością i wygodami a wiele z nich iest opatrzonych na każdym piętrze długim gankiem pokrytym, Mało iest pieknych panienek a ieszcze mniey kobiet grzecznych (wniosek albo za nadto iasny, albo też za nadto nie poięty) Gust w ubiorach dzieli się na mody Paryzkie, Londyńskie. luboć ostatnie przenosić zwykli.

Mody Warszawskie.

Ani iesienna ani zimowa pora nie sprawiły żadney znaczney odmiany w stroiach damskich; kolor różowy ciągle utrzymuie swe panowanie nad innemi: kapelusze i szubki, są powiększey części koloru blado różowego.

Trudnienie się magnetycznemi doświadczeniami, które bardzo było w modzie roku zeszłego, dziś iuż mniey wprawdzie zaymuie umysłów, wszelako daią się postrzegać nieiakie skutki dawnieyszych działań magnetyzmu; rzuciwszy bowiem oko na naszę stolicę, wnosićby można, iż nastąpiło iakoweś tayne zaczarowanie magnetyczne, sprawiaiące powszechne ziewanie; i tak n. p. kapitaliści czytaiąc skrypta swych dłużników ziewaią i ziewać będą aż do skończenia moratorium; Kupcy ziewaią w swych magazynach, bióraliści w kancelaryiach, panny na wydaniu przyiemnie ziewaią; prawnik poziewa nad dokumentami, Sędzia drzymie przy indukcie, a strony podobnież oczekuiąc końca sprawy; mężowie przy żonach a nawet i amanci przy swych kochankach czule poziewaią; zgoła: aż do muzykantów karuawałowych, iedni drzymaią, drudzy poziewaią; możnaby niemal wszystkich wyżey wspomnianych wziąść za Somnambulów!

Między wielu widowiskami bowiącemi obecnie mieszkańców Warszawy, naymodnieyszym iest Teatr Pana Dunebeck, to iest Teatr odmian czyli Maryionetek. Wątpić nie można, że ten obcy antreprener z dalekich przybywa kraiów, kiedy mniemał, że u nas zbywa na nich! Jakożkolwiek bądź, scena ta ma swoich wielbicieli. Czyli Arlekin gra rolę lekarza, czyli Xiążęcia, czy też kominiarza, zawsze pełno okłasków i widzów; zgoła przedziwnie się powodzi Maryionetkom, i dla tego też upowszechniaia się sceny tego rodzaiu w różnych stolicach i w innych miastach, większych i mnieyszych.

Mechanizm Drukarstwa.

Anglicy, tak przemyślni we wszystkim co zmierza do polepszenia w Technicę, okazali nayczynniey, że mechanizm sztuki drukarskiey, iest prawie ieszcze w kolebcę a przeto ieszcze do nadzwyczayńego stopnia doskonałości doyśdź może. W Londynie wyszczególnia się osobliwie drukarż Bensley, przez wynalezienie machiny wytłaczaiącey razem na obu stronach arkusza, i wydaiącey w iedney godźinie 900 exemplarzy, a zatem o 20 razy więcey niżeli prassa zwyczayna. Pierwsze tym sposobem wytłaczane dzieło, ma tytuł: „The institutions of Phisologie by J. Fr. Blumenbach, transl: form the Latin of the third edit. and. suppl. withte numer. and. extens. not. by Elliotson. Second ed 1818, 8.

Jest ieszcze i drugie Angielskie tłumamaczenie tego dzieła klassycznego przez Doktora Kaldwella, wydane drukiem w Filadelfii; nadto dwa tłumaczenia Hollenderskie Doktorów Wolfa i Vosmara; Niemieckie, przez Doktora Eyerela; Francuzkie, przez Doktora Pugneta, Hiszpańskie, przez Kolla, i Rossyskie, przez Doktora Moisewa.